

Uporaba boja u emocionalnom doživljaju predškolskog djeteta

Jukić, Monica

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:285652>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-16**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET

Monica Jukić

Uporaba boja u emocionalnom doživljaju predškolskog djeteta

ZAVRŠNI RAD

Rijeka, srpanj, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI
Preddiplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Uporaba boja u emocionalnom doživljaju predškolskog djeteta
ZAVRŠNI RAD

Predmet: Likovna metodika u integriranom kurikulumu

Mentor: doc. dr. sc. Anita Rončević

Student: Monica Jukić

Matični broj (JMBAG): 0299014500

U Rijeci,
srpanj, 2023.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

„Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam diplomski rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu diplomskog/završnog rada i poštivala sam odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.“

Potpis studenta

A handwritten signature in black ink, consisting of stylized initials 'jm', is written over a horizontal line.

ZAHVALA

Zahvaljujem se svim svojim profesorima na Učiteljskom fakultetu u Rijeci, posebice mentorici Aniti Rončević na pruženoj podršci i trudu tijekom izrade završnog rada.

Također, zahvaljujem se cijelom stručnom timu te odgajateljima i odgajateljicama Dječjeg vrtića Cvrčak u Malom Lošinj, što su mi omogućili provedbu empirijskog istraživanja, ali i na pružanje podrške tijekom cijelog studiranja.

Najveće hvala mojim roditeljima što su mi omogućili da sam danas tu gdje jesam, hvala i mojoj sestri Sari, koja je uvijek bila ovdje za mene i motivirala me na svakom koraku. Veliko hvala i mom partneru na neizmjernom strpljenju i konstantnoj podršci.

SAŽETAK

Tema ovog završnog rada je uporaba boja u emocionalnom doživljaju predškolskog djeteta. Na temelju stručne literature svih autora, opisuju se emocije, kao i dječje emocije, dječje likovno stvaralaštvo te svojstva boja. U svrhu rada provedeno je empirijsko istraživanje u Dječjem vrtiću Cvrčak u Malom Lošinj, čiji je cilj bio ispitati uporabu i utjecaj boja u odnosu na određene emocije djece (ljutnja, tuga, strah i sreća) predškolske dobi. Istraživanje se provelo na uzorku od 32-oje djece u dobi od 5,5 do 7 godina. Rezultati ovog istraživanja mogu koristiti u obrazovnoj i terapijskoj svrsi kako bi se djeci pomoglo u izražavanju i razumijevanju vlastitih emocija. Također, ovim istraživanjem mogu se obogatiti spoznaje, uključujući i istraživanje utjecaja na preferenciju boja i emocija kod djece predškolske dobi.

Ključne riječi: emocije, predškolska dob, boja, likovno izražavanje

SUMMARY

The topic of this final thesis is the use of colors in the emotional experience of preschool children. Based on the professional literature of all authors, emotions, including children's emotions, children's visual art creativity, and the properties of colors are described. An empirical study was conducted at the "Cvrčak" Kindergarten in Mali Lošinj, with the aim of examining the use and impact of colors on specific emotions of preschool-age children (anger, sadness, fear, and happiness). The research was conducted on a sample of 32 children aged 5,5 to 7 years. The results of this study can be useful for educational and therapeutic purposes in helping children express and understand their own emotions. Additionally, this research can contribute to enriching knowledge, including the exploration of the influence on color preference and emotions in preschool children.

Keywords: emotions, preschool age, color, visual expression.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. EMOCIJE.....	2
2.1 Dijete i emocije.....	3
3. DJEČJE LIKOVNO IZRAŽAVANJE I STVARANJE	5
3.1 Faze razvoja likovnog izraza kod djece.....	9
3.1.1 Faza izražavanja primarnim simbolima	9
3.1.2 Faza izražavanja složenim simbolima.....	11
3.1.3 Faza intelektualnog realizma.....	14
3.1.4 Faza vizualnog realizma.....	15
4. BOJE U LIKOVNOM IZRAZU	16
4.1 Kromatska svojstva boja.....	16
4.2 Tonska svojstva boja.....	17
4.3 Kontrastna svojstva boja.....	17
5. UPORABA BOJA U EMOCIONALNOM DOŽIVLJAJU PREDŠKOLSKOG DJETETA.....	18
5.1 Metodologija istraživanja	18
5.2 Cilj	18
5.3 Opis istraživanja	19
6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I NJIHOVA ANALIZA.....	20
6.1 Izražavanje različitih emocija uporabom boja	20
6.2 Prikazivanje istih emocija bojama	23
7. ZAKLJUČAK ISTRAŽIVANJA.....	27
8. ZAKLJUČAK	28
9. LITERATURA.....	29

1. UVOD

Emocionalni razvoj djeteta predškolske dobi važan je aspekt u kvalitetnom razvoju djeteta, čime se i oblikuje djetetova budućnost. Jedan od ključnih faktora koji utječu na emocionalno doživljavanje djeteta jest boja. Boje imaju moćan utjecaj na naše raspoloženje, emocije i općenito na naš doživljaj okoline, a tako vrijedi i kod djece. Prepoznavanje i razumijevanje kako boje utječu na emocionalno stanje predškolskog djeteta vrlo je važno za odgojno-obrazovni rad i buduće djelovanje. Cilj ovog završnog rada je istražiti uporabu boja u emocionalnom doživljaju predškolskog djeteta, odnosno kako će dijete uporabu boja povezati s emocijama. Temeljnim proučavanjem relevantne literature, teorijskih modela i istraživanja, dublje će se razumjeti ovakva istraživačka pitanja i poboljšati budući rad. Radom su obuhvaćene veoma važne teme potrebne za razumijevanje rada, poput dječjih emocija, dječjeg likovnog stvaralaštva, faze razvoja likovnog izraza, boje u likovnom izrazu, kao i samo istraživanje provedeno u Dječjem vrtiću Cvrčak, smještenom u Malom Lošinj. Osnovna tendencija bila je ovim završnim radom pružiti dragocjene informacije i praktične smjernice za sve one koji su uključeni u odgoj i brigu o predškolskoj djeci. Boljim razumijevanjem utjecaja boja na emocionalno stanje djeteta, može se pridonijeti njihovom zdravom emocionalnom razvoju i stvaranju poticajnog okruženja u kojem će se osjećati sigurno, sretno i ispunjeno.

2. EMOCIJE

Emocije su subjektivna iskustva, odgovor na različite situacije, događaje ili misli, a obuhvaćaju širok spektar osjećaja i stanja uma koji se mogu mijenjati. Upravo su emocije intenzivne ili blage, kratkotrajne ili dugotrajne te se izražavaju kroz određenu vrstu komunikacije. Vrlo su važan dio ljudskog iskustva jer pružaju informacije o potrebama pojedinca, vrijednostima i interakcijama s okolinom.

Glavni pokretač raspoloženja svakog pojedinca su emocije, a uz pomoć razumijevanja istih, stvaraju se obrasci ponašanja koji pomažu u daljnjim odnosima i situacijama tijekom života (Brajša-Žganec, 2007). Emocije se razlikuju kao pozitivne, što uključuje radost i sreću, a takvi se osjećaji pokazuju tijekom određenog zadovoljstva, ali i negativne poput ljutnje, tuge i straha koje se mogu izraziti kod nelagode (Ivanušić, 2020). Postoje mnoge definicije koje opisuju emocije, a jedna od njih je da se emocijama predstavlja stanje uzbuđenosti nastalo kao reakcija na podražaj (Rezić, 2006).

Emocije utječu na cjelokupno funkcioniranje svakog pojedinca, uključuju odnos pojedinca s objektom ili događajem te se povezuju s reakcijama na određenu situaciju. Za razliku od odraslih, svako dijete na okolne podražaje reagira emocionalno. Sve teorije emocija imaju zajednički aspekt koji se odnosi na činjenicu da se emocije sastoje od niza povezanih reakcija na određeni događaj ili situaciju. Osim toga, emocije su intenzivne, kratkotrajne te praćene fiziološkim promjenama i dovode do prekida ponašanja, odnosno trenutnog ponašanja. Također, emocije su u funkciji reguliranja intrapersonalnih i interpersonalnih ponašanja i njima se utječe na prilagodbu pojedinca. Postoje i tri osnovna obilježja emocija, a to su fiziološke promjene, subjektivno iskustvo i manifestiranje ponašanja. Upravo su emocije te koje kao posljedice iskustava iz okoline motiviraju kognitivne procese i ponašanja te reguliraju fiziološke, kognitivne i bihevioralne aspekte ponašanja pojedinaca (Brajša-Žganec, 2003).

Neizostavan temelj ljudskog iskustva su emocije, njima se stvaraju i reguliraju odnosi i ponašanja, a mogu utjecati i na mnoge odluke. Emocije su univerzalni jezik koji svaka osoba razumije.

2.1 Dijete i emocije

Kada se govori o odrastanju djeteta u sretnu i uspješnu osobu, neizostavno je govoriti o emocijama i njihovoj važnoj ulozi u djetetovom životu. Djetetovim razumijevanjem osjećaja i njihova značenja, kao i nošenja s istim, dolazi do zdravog razvoja (Mahović, 2006).

Faze emocionalnog razvoja mogu se podijeliti u tri skupine prema Brajša-Žganec (2003), a to su usvajanje emocija, diferenciranje i transformacija emocija te je svaka od njih specifična. Fazom usvajanja emocija se podrazumijevaju refleksne reakcije, karakteristike temperamenta te usvajanje pojedinih emocionalnih obilježja, a uglavnom se odvija u ranom djetinjstvu. Djeca od rođenja već u interakciji s okolinom uče prepoznavati i kontrolirati emocije. Samim time, one emocije koje se mogu prepoznati vrlo rano u djetinjstvu jesu osnovne pozitivne i negativne emocije kao što su sreća i iznenađenje te ljutnja i strah. Primarne emocije imaju karakteristike po kojima su iste specifične, poput univerzalne ekspresije i jasnog početka, emocionalno specifičnu fiziologiju, univerzalni prethodni događaj, kratko trajanje, automatski mehanizam procjene i nepozvano javljanje. Postoje i šest osnovnih emocija koje se javljaju u ranom djetinjstvu, a to su radost, interes, ljutnja, strah, tuga i gađenje. Faza diferenciranja emocija jest povezivanje i odvajanje izraza i osjećaja prema ili od određenog konteksta ili ponašanja. Upravo ovom fazom se podrazumijevaju strategije koje su usklađene s očekivanjem društva, a omogućuje minimaliziranje ili pretjerano naglašavanje emocija, ali i prekrivanje istih. U ranom djetinjstvu, djeca stvaraju obiteljske obrasce ponašanja tako da interakcijom s roditeljima diferenciraju i modificiraju svoje emocije te oponašaju roditelje. Faza transformacije jest najsloženija, a najmanje istražena, a uz pomoć nje dolazi do povezanosti emocionalnog iskustva i verbalizacije emocija, do miješanja emocija i njihovih transformacija. Faza uključuje dva procesa, prvi proces podrazumijeva način na koji određeno emocionalno stanje transformira procese razmišljanja, učenja ili pripreme za reakciju tijekom takvog stanja, dok se drugi proces odnosi na činjenicu kako se sam emocionalni proces mijenja iskustvom i znanjem tako da se kontekst i značenje emocija javljaju kao konstrukcija. U tom slučaju, emocija može ostati jednostavna ali se i transformirati u cjelokupni sustav mišljenja i ponašanja (Brajša-Žganec, 2003).

Emocije se mogu definirati i kao emocionalni doživljaj, emocionalna reakcija i emocionalno izražavanje. Emocionalni doživljaj se nasljeđuje, kao i emocionalno

izražavanje. Emocionalna reakcija se uči, a njena su dva puta, kratki i dugi; kratkim se putem podrazumijeva nepromišljena reakcija, a dugim promišljena (Mahović, 2006).

Emocije su ključni čimbenik učenja djece. Putem emocija djeca predškolske dobi spoznaju sebe i svoje okruženje. Važan zadatak okoline djeteta, odnosno roditelja i odgajatelja jest da im pomognu emocije prepoznati, kontrolirati ih i pozitivno usmjeravati. Ono dijete koje je sposobno razumjeti svoje emocije lakše će izraziti svoje potrebe, ali i komunicirati. Samim time, dijete koje ne razumije i ne prepoznaje svoje i tuđe osjećaje najčešće odabire neprihvatljiva rješenja problema. Time dolazi do iskazivanja poteškoća u ponašanju, agresivnosti i tome sličnom. Upravo je ustanova ranog odgoja prvo mjesto za razvoj emocionalne pismenosti, a iskazivanje emocija kroz likovni proces utječe i na razvoj emocionalne inteligencije (Bilić, 2012). Prema autoru Stanley Greenspan, kada dijete nauči kako predočiti i verbalizirati osjećaje, ima mogućnost rasuđivati i napraviti inteligentan izbor (Greenspan, 2005). Rad odgajatelja usmjeren prema shvaćanju i prepoznavanju dječjih emocija, kao i samom emocionalnom razvoju, veoma je važan jer se upravo oni svakodnevno susreću s emocijama djece (Glancer, 2006).

3. DJEČJE LIKOVNO IZRAŽAVANJE I STVARANJE

Dječje likovno izražavanje i stvaranje procesi su kojima djeca prenose misli, osjećaji i ideje. Djeca takvim izražavanjem i korištenjem različitih tehnika istražuju maštu, unutarne doživljaje i razvijaju mnogobrojne vještine.

Prema Grgurić i Jakubin (1996), postoje teorije o razlozima dječjeg likovnog izražavanja, kao što je urođena sklonost za igru te zadovoljavanje dječje potrebe za likovnim izražavanjem, ali i motoričkim aktivnostima. Ono što je uistinu točno jest da se dijete likovno izražava kako bi prikazalo ono što ga zanima, ali ga može i oduševljavati materijal s kojim manipulira. Za dijete su važni doživljaji i akcija, a samim time dijete može mijenjati sadržaj rada zbog želje za aktivnim spoznavanjem i izražavanjem onog što je doživjelo. Likovno izražavanje u početku ne započinje svjesnom i namjernom željom za izražavanjem, ali to s vremenom postaje svjesna i namjerna akcija. Bolji uvid u pravu prirodu dječjeg izraza donosi izravno promatranje djece angažirane u likovnoj aktivnosti. U trenucima promatranja za vrijeme likovnog procesa valja usmjeriti pozornost na nekoliko činjenica (Grgurić i Jakubin, 1996);

- djeca otvoreno govore o likovnoj aktivnosti te je potrebno poštivati njihovu individualnost u pristupu likovnom izražavanju
- neka djeca više cijene manipulativni aspekt likovnog izražavanja, dok je za druge važniji vizualni aspekt ili čak određeni simbol koji djetetu predstavlja događaj, emociju ili slično
- dijete je uključeno procesom, a ne pravljenjem produkta
- govor se prilikom likovnog izražavanja događa i traje u sadašnjosti

Pogrešna tumačenja dječjeg likovnog izraza česta je pojava jer se likovni izraz promatra kao pokušaj vizualne prezentacije, a ako ne postoji sličnost s realnim objektom, tumači se kao određena vrsta nezrelosti djeteta. Kognitivnim se ograničenjima djece ne omogućuje spoznaja cjelovitosti objekta promatranja, oni su u toj fazi za dijete pojedinačni. Elementi promatranja su za dijete skup pojedinačnih doživljaja. Redukcionizam kod dječjeg izraza je posljedica egocentričke orijentacije na ono što je bitno za dijete ili je posljedica fokusiranja djeteta na mali broj dijelova okoline. Kako bi interpretacija likovnog djela bila valjana, važno je shvatiti djetetove spoznajne

mogućnosti. Također, valjalo bi spoznati i one rane doživljaje djeteta. Tijekom djetinjstva, akumulira se mnoštvo spoznaja, a ukoliko je dijete spriječeno likovno se izražavati, ono će biti nezadovoljno. Iako svi likovni produkti ne sadrže likovno-estetičku i originalnu vrijednost, sadrže neometen dječji izraz i likovno-kreacijsko obilježje. Upravo se takvim dijelima stvara stav djeteta prema onomu što izražava, kao i do spontanosti, iskrenosti i slično (Grgurić i Jakubin, 1996).

Obilježja dječjeg izraza su spontanost, ekspresija, skladnost, ritmičnost, a takva obilježja očituju se u sljubljivanju realnog i fantastičnog. Glede vrste materijala, ono ne predstavlja razliku u likovnom izražavanju jer uvijek nastaje osnovna forma unutar pojedine faze likovnog razvitka (Grgurić i Jakubin, 1996).

Postoji nekoliko procesa sazrijevanja i učenja vezanih uz likovno izražavanje, a to su razvitak psihomotorike ruke, šake, prstiju i ovladavanje instrumentom rada, spoznavanje okoline i razvitak znanja o njoj te razvitak potreba i sposobnosti prikazivanja okoline. Potrebe i sposobnosti prikazivanja okoline odnose se na proces od simbolizacije, preko prikazivanja onoga što dijete „zna“ o okolini do prikazivanja onoga što stvarno objektivno može vidjeti u okolini (intelektualni i vizualni realizam). Prethodno opisani procesi čvrsto su isprepleteni s različitim naglaskom na jednom od njih, ovisno o dobi djeteta (Grgurić i Jakubin, 1996).

H. Read (1945) opisao je tri razvojna stupnja likovnog izražavanja povezanih s općim razvojem djeteta (Grgurić i Jakubin, 1996).

1. stupanj	Traje do sedme godine, dijete upoznaje stvarnost oko sebe. Likovni izraz je slobodan i dijete njime izražava doživljaje i na taj način komunicira s okolinom.
2. stupanj	Traje od sedme do četrnaeste godine, dok dijete sa zanimanjem promatra svijet oko sebe i time stječe sve složenije likovne spoznaje.
3. stupanj	Traje od četrnaeste do dvadesete godine i smatra se kao vrijeme shvaćanja likovnih vrijednosti, sustava i pravaca u umjetnosti i svjesne primjene likovnog jezika.

Tablica 1. Tri razvojna stupnja likovnog izražavanja prema H. Readu (1945), (Grgurić i Jakubin, 1996)

Th. Munro (1956) objašnjava kako treba u likovnom izražavanju poštovati "etape postupnog razvitka čovjekova", odnosno govori o važnosti primjerenosti metode razvojnom stupnju djeteta. Tvrdi da se u likovnim aktivnostima ne primjenjuju standardi odraslih već se polazi od stvaralačke igre u ranom djetinjstvu, kao i od slobodnog izražavanja. Također, tvrdi kako valja postupno voditi dijete stjecanju znanja, pa preko stjecanja sposobnosti i upoznavanja stilova, dovesti do raznih oblika likovnog izražavanja (Grgurić i Jakubin, 1996).

Najčešći je upravo Linquetov model (modifikacija po Wildloecheru, kod Beisla, 1978) u periodizaciji likovnog izražavanja djeteta. Modelom navodi tri osnovne faze; fazu šaranja, fazu intelektualnog realizma te fazu vizualnog realizma (Grgurić i Jakubin, 1996).

Faza šaranja (do 4. godine)	Upravo ova faza jest početak likovnog izražavanja, gdje prevladava psihomotorički i osjetilni djetetov doživljaj i užitak pri povlačenju linija. Pokušaj prikazivanja okoline dolazi na kraju faze. Dijete uočava sličnost s nekim predmetom i crtežu daje ime kada se dogodi slučajno postignuti crtež.
Faza dječjeg realizma (4-10 godina) Rana faza dječjeg realizma (4-6 godina)	Dijete nastoji prezentirati okolinu, a u službu tog cilja stavlja se psihomotorika. Naziva se još i faza sheme ili neuspjela realizma, gdje je okolina prezentirana, ali s egocentričkog stajališta s emocijskim elementima i detaljima. Djetetov crtež ima obilježje osobnog i neobjektivnog djela.
Faza intelektualnog realizma (6-11 godina)	Dijete prikazuje okolinu te daje do znanja da mu je znano bogatstvo sadržaja, informacija i spoznaja te mnoštvo predmeta i njihovih obilježja.
Faza vizualnog ili optičkog realizma (11-14 godina)	Zanemaruju se znanja o predmetima i njihovim objektivnim odnosima zbog uspostavljanja njihovih prividnih odnosa. Faza se udaljuje od dječjih faza i približava izrazu odraslih zbog emocijske neutralnosti detalja te spoznajno i tehnički visoko elaborirana izraza.

Tablica 2. Linquetov model periodizacije dječjeg likovnog izražavanja (Grgurić i Jakubin, 1996)

Dječje likovno izražavanje i stvaranje pružaju djetetu prostor za samopouzdanje i izražavanje autentičnosti, potiče razvoj kreativnosti, emocionalne inteligencije, komunikacijskih vještina i slično. Važno je podržavati takvu vrstu izražavanja i stvaranja, uz omogućivanje svih sredstava koja su potrebna. Također, bitno je ohrabrivati i motivirati, bez osude ili ograničenja.

3.1 Faze razvoja likovnog izraza kod djece

Dječji likovni izraz ima određene faze. Takve faze uvjetovane su godinama starosti, mišljenjem i pristupom okolini, a također su i izvedene praćenjem likovnog izražavanja najučestalijih motiva (ljudski lik, stol, kuća...) (Grgurić i Jakubin, 1996).

3.1.1 Faza izražavanja primarnim simbolima

Vizualno-likovno izražavanje ostvaruje se u najranijoj dobi djeteta. Ono se ostvaruje opsegom, sadržajem i metodama i sredstvima koja odgovaraju psihofizičkim mogućnostima djece u fazi rana djetinjstva (od prve do treće godine). Igra je najprirodniji i najznačajniji aspekt aktivnosti djeteta te uključuje sve perceptivne organe djeteta. Na taj način, posebice djeca rane dobi, upoznaju svijet oko sebe. Ono jest najdjelotvornija životna praksa djeteta koja će se pretvoriti i u radne aktivnosti. Osim takve vrste aktivnosti, igrom se odvija i proces učenja. Također, igrom se razvija i sposobnost zapažanja, jednostavni oblici promatranja, izražavanja te se proširuje iskustvo, upotpunjuju predodžbe i pojmovi o okolini. U ovoj fazi postoji nekoliko razdoblja koja se znatno razlikuju.

Prvo razdoblje zapravo je nesređen ili slučajni likovni izraz te on počinje oko prve godine i traje do druge ili treće. Ovaj likovni izraz prate crte načinjene jednostavnim pokretima, olovka se obično drži grčevito među prstima dok se zglob ne miče. Obilježava ga i pokret naprijed-natrag te takav pokret podlaktice određuje duljinu crta (obično se to nekoliko puta ponavlja). Dijete u ovoj fazi uživa u povlačenju linije, fokus nije na kontroli linije. Crtanje je bilješka motorne koordinacije, povučene linije su zakrivljene prema tijelu ili se kreću gore-dolje (ako je lakat savijen), dok se olovka rijetko diže s papira osim na kraju pokreta. Kad zglob postane pokretljiviji dolazi do manjih lukova no bez pokreta prstiju, a to je djelomično zbog toga što varira čvrstina držanja olovke. Glavne značajke faze izražavanja primarnim simbolima proizlaze iz razvoja fizičke osnove za crtanje i pisanje. Razlikuje se nekoliko tipičnih značajki rane faze; udarno, titrajno i kružno crtanje

(Grgurić i Jakubin, 1996). Svi pokušaji da se protumači djetetova likovnost u prve dvije ili najviše četiri godine, mogu se prihvatiti samo kao nadahnuta metafora, šarmantno osmišljavanje jednostavne motorne akcija koja je sama po sebi čudo. Ovu fazu ispravnije je promatrati kao rezultat postupnog razvoja senzomotoričkih sposobnosti i potrebe za kretanjem. Upravo promatranje djeteta, a ne analiza gotovih crteža, daje potpunu sliku procesa i jasnije upozoriti na izvor procesa (Grgurić i Jakubin, 1996). Djeca počinju imenovati ono što likovno izraze početkom treće godine, a potrebna je mašta da se prepozna neki oblik u likovnim radovima djece. Dijete uglavnom najčešće započinje crtež bez konkretne zamisli. Prve linije dobivaju značenje po nekakvoj sličnosti i upravo takvo što pruža djetetu ideju za novo djelo. Prilikom ozbiljnosti kojom djeca rade može se zaključiti da im je likovni izraz vrlo važan te im je potrebno pokazati poštovanje koje zaslužuju. Pridavanjem novih linija, mijenja se značenje koje dijete daje crtežu. Imenovanje crteža veoma je važno za razvoj mišljenja jer djeca počinju shvaćati odnos između crta na papiru i događaja iz iskustva (Grgurić i Jakubin, 1996).

Drugo razdoblje u ovoj fazi jest kontrolirano crtanje, gdje se ruka okreće oko ramenog zgloba, a finiji pokreti vrše se iz lakta i prstiju. Prvim kružnicama se ukazuje na organizaciju razvitka motorike jer je krug najosnovniji vizualni sklop. Krug u svojoj centričnoj simetriji ne izdvaja ni jedan pravac, on označuje opću osobinu kompaktnosti čvrstog predmeta za razliku od neodređene osnove. Kasnije se javlja i prvi prikaz čovjeka koji je karakterističan i univerzalan za svu djecu. Dijete koristi prikaz glava-noge kao simbol, ne pokušava stvoriti kopiju osobe, iako će dijete do neke dobi obzirati na neku određenu osobu. Takvo što ne ukazuje da dijete ne želi ili da nije sposobno promatrati svoju okolinu, već ukazuje na činjenicu da dijete u ovoj fazi prikazuje ljudski lik u obliku jednostavnog sklopa. Izražava se tako da njegovo jednostavno djelo zadovoljava njegovu zamisao i ono što je njegovu mišljenju potrebno. Mühle (1955) definira tri moguća smjera koja vode dijete u prikazivanju ljudskog lika; preko okrugla oblika, stezanjem ovala, dodavanjem okruglih oblika za glavu ili tijelo. Smjer preko okrugla oblika i smjer stezanja ovala vode prema šablonskom rješavanju, a treći smjer pozitivno djeluje na daljnji napredak stvaralaštva. Likovne aktivnosti u ovoj fazi proizlaze iz doživljaja boje, oblika i ravnoteže, a rezultat tih opažanja je hipoteza da je estetika urođena. Djeca tijekom ove faze obično prepoznaju predmete u situacijama kada gledaju slike, ne razumiju radnju

koju slika pokazuje, ali nabrajaju što vide i to ih zadovoljava. Važno je znati i da su im preferencije vrlo ovisne o osobnosti. Poneke linije mogu postati i dvodimenzijski predmet, odnosno „figura“ koja leži na osnovi. Upravo je ta spoznaja, da nacrtani predmet može predstavljati druge predmete, značajno otkriće na području djetetova spoznajna razvoja (Grgurić i Jakubin, 1996).

Na početku ove faze, dijete ne razlikuje boju od olovke jer je indiferentno na boju kao pigment i uzima ju linearno. Počeci upotrebljavanja i izražavanja bojom kreću postupno, preko doživljaja pigmenta boje koje dijete istražuje na različite načine polazi od obojene plohe kao nečeg što je bitno za njegov likovni izraz. Najčešće upotrebljava intenzivne boje i kontraste boja, dok je odnos djeteta prema boji izravan. Važno je pružiti na raspolaganje što više boja jer će dijete samostalno stvarati paletu i odabirati boje (Grgurić i Jakubin, 1996).

Tijekom faze primarnih simbola napredak djeteta vrlo je velik. Na kraju faze, ono spaja razum i oko, ruka i predmet. Isprve je oko slijedilo ruku dok sada misao počinje obuzdavati motoriku. U likovni izraz djeteta prodire utjecaj vanjskog svijeta i počinju pokušaji složene simbolizacije, a pravi smisao tih pokušaja dolazi u idućoj fazi razvitka.

3.1.2 Faza izražavanja složenim simbolima

Kraj faza izražavanja primarnim simbolima obilježava uočavanje slučajne sličnosti svojih crta s predmetom i davanje imena crtežima koji nastaju. Imenovanje je pridavanje značenje. Samim time, uz akt crtanja nastaje i misao. Crtež izaziva misaonu sliku, a kasnije likovna aktivnost postaje svjesno pokrenuta od prethodno zamišljene ideje (Grgurić i Jakubin, 1996).

U prvoj fazi izražavanja složenim simbolima, misaone su operacije posljedica praktičnog rada, a u drugoj fazi su misaone operacije uzrok, a likovno djelo posljedica. Ovo predstavlja važan trenutak spoznaje jer će nove spoznaje pod kontrolom misaonih operacija usmjeravati u ostvarivanju zamišljene ideje uz djetetova znanja, interese i potrebe. Vrlo je važno da svako dijete proživi fazu izražavanja primarnim simbolima i da mu upravo okolina isto omogući. Zbog prolaženja te faze, dijete može što prije aktivirati misaone operacije koje pokreću na nove aktivnosti i nove spoznaje. Dijete riše na osnovi određenog plana kada misao pokreće aktivnost, dok mu je prvobitna ideja promjenjiva

(Grgurić i Jakubin, 1996). Likovna ostvarenja djece sredstvo su komunikacije, a pokazalo se i da djeca ponekad komuniciraju sa samim sobom dok slikaju, kao da razgovaraju s naslikanim objektima. Simboli nisu toliko sredstvo komunikacije s okolinom, koliko je razgovor sa samim sobom (Grgurić i Jakubin, 1996).

Dijete posjeduje stenografijsku metodu koja predstavlja zamjenu za realnost prilikom crtanja jer ono ne prikazuje svijet onakvim kakav jest. Korak dalje od zatvorenih formi u napretku djetetova procesa spoznaje jesu crteži glava-noge. Postoji nekoliko tumačenja crteža glava-noge, a jedno od njih je da dijete crta vizualnu prezentaciju sebe samog. Također, ono se može protumačiti i kao znanje djeteta o sebi samom, a ne vizualni prikaz čega vidi. Valja u tumačenju biti veoma oprezan i ne zaključivati prerano. Odrasli najčešće vide prepoznatljive forme, što dovodi do zaključka da je djetetov pokušaj realizma loša imitacija stvarnosti (Grgurić i Jakubin, 1996). Osim ljudskog lika, prikaz stvari koje dijete okružuje nerijetko su također djetetovi pokušaji likovnog izražavanja. Osim vizualnih podataka, oni mogu prikazivati i samo kinestetičke ili taktilne osjete. Crteži su ispunjeni složenim simbolima koji se odnose na značajke konkretnih objekata ili njihovu akciju, poput skakanja, plesanja i slično. Takve značajke ili akcije mogu se pronaći na crtežu i pored vizualnih, konkretnih prezentacija (Grgurić i Jakubin, 1996).

Najčešće se svaki objekt prikazuje kao posebnost; iako su unutar lika dijelovi u međusobnom odnosu, drugi lik može biti prikazan kao da među njima ne postoji nikakav odnos. Crtežima se mogu prikazati figure kvadratnog oblika. Često se prostorom papira određuje oblik nekog objekta, samim time i crtež varira tako da se iskoristi raspoloživi prostor, a simbol je nacrtan tako da zauzima prostor. Ono što u ovoj fazi nisu kriteriji djetetova crteža su perspektiva i proporcija jer se objektivne tipologijske danosti pojavljuju u kasnijoj dobi, a upravo to posljedica je perceptivnog egocentrizma. Perceptivnim se egocentrizmom nalaže da dijete svaki predmet u njegovoj okolini ima postojanje „po sebi“, a ne po objektivnom promatraču. Također, ovoj fazi crtež ne postiže fotografijsku sličnost, a ono što se vidi kao iskrivljenje, djeca ne vide. U tom slučaju, djeca ne vide ništa pogrešno (Grgurić i Jakubin, 1996). Figure u fazi izražavanja složenih simbola smještene su na rub papira, odnosno rub papira koji simbolizira liniju tla, a samim time figure više ne lebde u zraku kao u prethodnoj fazi te imaju uspravni položaj. Pojavljuje se i posebna linija koja označava nebo i linija koja označava tlo. Značajna

promjena koja se može primijetiti je u prikazu ljudskog lika i samoj prezentaciji glavnog. Pojavljuje se tijelo iz koje izlaze ruke, prsti i slično, kao i odjeća te se crta čitava osoba. Dijete crta ljudski lik na ovaj način ili da bi komuniciralo s njim ili zato što sada ne može izdvojiti detalj iz cjeline (Grgurić i Jakubin, 1996).

Tijekom ove faze dijete se na složeniji način izražava bojom, uz motivaciju okoline bliskim i bogatim likovnim sadržajima. Također, dijete bojom naglašava ono što je spoznalo i ono što mu je važno. Osim detalja, dijete bojom naglašava i obris lika te je tako slika u njihovoj perspektivi završena. Na crtanju se zadržava dosta dugo, a pritom su vrlo slobodna u odabiru boja i načinu slikanja ako nisu ometana negativnim utjecajem sredine te uz dobru motivaciju. Ono ne upotrebljava lokalnu boju predmeta već boji predmet slobodnim izborom, a često upotrebljava i veliku količinu boje samo kako bi prekrilo površinu papira. Uglavnom zapaža kontrastne odnose, a potom tonske vrijednosti te upotrebljava čiste boje koje ne miješaju (Grgurić i Jakubin, 1996).

Dijete je vrlo sposobno pojmovno dopuniti svoje likovne prezentacije, upravo zbog toga što je prikupilo puno vizualnog i tehničkog iskustva. Likovni izraz bogat je detaljima. Ono ne zna pisati, a njegovi radovi nadomještaju difuznost misli i nastaje *orbis pictus*. Također, radovi u djece tijekom faze izražavanja složenim simbolima vrlo su prožeti emocijama (Grgurić i Jakubin, 1996).

S obzirom da je dječje mišljenje u ovoj fazi najčešće nepotpuno i da dijete ne raspolaže dovoljnim brojem informacija, ono se odražava i na njegov likovni izraz koji se temelji na njegovu vizualnu iskustvu i znanju. Nerijetko su vizualna iskustva i znanja, u tom slučaju, nepotpuna i anarhična. S porastom dobi i stjecanjem većeg vizualnog iskustva, znanja i sposobnosti, likovni izraz postaje uvjerljiviji i čitljiviji okolini (Grgurić i Jakubin, 1996).

Dijete postaje sposobno dozvati u sjećanje vizualne predodžbe, pa tako u ovoj fazi dolazi do izražaja vizualna memorija zbog koje je ono u mogućnosti reproducirati simbol za neki objekt. Oblik na papiru time postaje sve sličniji onome u samoj realnosti. No ipak, postoji mogućnost da dijete razvije fiksacije koje se karakteriziraju kao šablone, odnosno da dođe do šablonizacije koja dovodi do ponavljanja određenih oblika (sunce, bor, cvijet i slično). U pravilu, valja izbjeći takvu vrstu šablonizacije jer ono može kočiti stvaralački

čin djeteta, no isto tako, neki misle da je šablona djetetova likovna apstrakcija i da dijete prikazuje predmet u njegovoj biti (Grgurić i Jakubin, 1996).

Važno je znati da dijete ove faze izražava svoje iskustvo, ne reproducira, već stvara, svoj doživljaj, iskustva i svoj svijet. Ono ne pokušava fotografski vjerno reproducirati oblik koji vidi, njegova je percepcija ograničena egocentričkom perspektivom i aktivnim odnosom prema predmetima i prostoru. Likovni je izraz djeteta prezentacija dječje aktivnosti koja nije usmjerena na proizvod, već na samu akciju, proces i komunikaciju. Nagrada je u djetetovu zadovoljstvu stvaranja i upravo ovdje leži kriterij uspješnosti, kao i samo intrinzično zadovoljstvo (Grgurić i Jakubin, 1996).

3.1.3 Faza intelektualnog realizma

U dobi kasnog djetinjstva, odnosno dobi 6-11 godina događaju se mnoge društvene promjene u životu djeteta. Javlja se želja za prihvaćanjem sredine i samog društva kojim je dijete okruženo, kao i brojni prvi ozbiljni zadaci, prepreke i teškoće. Također, ono prelazi i u višu fazu likovnog razvitka te takvo razdoblje predstavlja fazu intelektualnog realizma. U ovoj fazi, javlja se početak apstraktnog mišljenja, verbalni izraz je bogatiji i sposobnosti likovnog izražavanja puno su veće, no dijete još uvijek uključuje i upotrebljava maštu. Nema velike razlike između intelektualnog i emocijskog doživljaja svijeta jer dijete još nije u mogućnosti analizirati svoja psihička stanja te spontano i prirodno prihvaća svijet i tako ga spoznaje i u istom sudjeluje. Uz takvu spontanost, ono se tako i izražava, likovno-spontano te tako postupno usvaja likovne i kompozicijske elemente u svom likovnom izrazu.

Rješavanje složenih likovnih problema djeci je omogućeno u trenucima kada stječu veće životno iskustvo i veće likovno-tehničke mogućnosti. Upravo ljudski lik, dosad jednostavniji, poprima poziciju profila, pokreta te se stvara veća vizualna objektivnost u prikazu „životnih sadržaja“. Dolazi do individualnih rješenja za pojedine objekte, emocije su bogatije i raznovrsnije te je sposobnost rada sve veća. Neka djeca likovno izražavanje percipiraju kao emocionalno pražnjenje, stoga valja imati na umu da upravo ono može pomoći i emocionalnom sazrijevanju, učenju savladavanja i usmjeravanja raznih emocija djeteta (Grgurić i Jakubin, 1996).

3.1.4 Faza vizualnog realizma

Ono što nadalje uvjetuje razvijanje likovnog izražavanja jest razvitak psihofizičkih sposobnost djeteta i te interes za vlastitu osobnost i sredinu. Fazu vizualnog realizma karakterizira realističnije izražavanje objekata, kao i bogate detalje, skladnije proporcije i prostorni odnosi. No ipak, tijekom ovog razdoblja događa se sukobljavanje djeteta sa sredinom i izdvajanje osobnosti iz sredine, što može dovesti do različitih emocija. Svakako, dijete ima potrebu provjeravati sve svoje mogućnosti i da postupno graditi voju cjelovitu osobnost. Upravo mašta i igra imaju važnu ulogu, njima se omogućuje prevladavanje sukoba sa sredinom i krizu u sebi. Zato je ovo razdoblje važno za vizualno-likovni odgoj i obrazovanje, a interes za praktične operacije i duhovne vrijednosti osnova je zanimanja za likovno. Tijekom ove faze slika se gradi kao cjelina, sve je podložno određenoj konvencijskoj perspektivi, a usvaja se svjesno i geometrijska, zračna i koloristička perspektiva. Osim toga, javlja se interes za istraživanje svjetla i sjene te za izražavanje privida volumena na plohi tonskom modelacijom (Grgurić i Jakubin, 1996).

Vrlo je važno uzeti u obzir da ne dolaze sva djeca u iste faze istodobno te to valja poštovati i uvažiti. Nasljedni faktori, okolina i slični čimbenici mogu utjecati na odstupanje od određene norme. Također, djeca koja uživaju tijekom likovnog izražavanja rade mnogo bolje nego djeca koja u tome ne vide užitak. Pri razmatranju svakog djeteta, potrebno je sva stajališta uzeti u obzir prije samog djelovanja (Grgurić i Jakubin, 1996).

4. BOJE U LIKOVNOM IZRAZU

Vizualan fenomen koji omogućuje percipiranje različitih valnih duljina svjetlosti jest boja, vrlo su prisutne u svakodnevnom okruženju i imaju važnu ulogu u životu svakog čovjeka.

Boja je fizikalna osobina svjetlosti, odnosno njome se označava osjećaj koji u oku stvara svjetlost emitiranu iz pojedinog izvora, a može biti i kao refleksija površine neke materije. Također, boja je i tvar za bojenje pojedine materije. One ovise o svjetlosnom titraju određene valne duljine. Svjetlosni titraj udara u oko i izaziva pojedini podražaj koji se percipira kao žuta, crvena, plava i slično. Ipak, bezbojnost percipira se drugačije. Bezbojnost se može osjetiti ako do oka istodobno dospije snop svjetlosnih zraka svih valnih duljina. Ako pojedina površina odbije sve svjetlosne valne duljine, ona izgleda kao bijela. Crna dolazi na suprotan način, ako određena površina upije sve zrake i nijednu valnu duljinu ne odbije prema oku. Ljudsko oko percipira oko 160 različitih nijansi boja (Jakubin, 1989).

Boja kao osnovno izražajno sredstvo slikarskog postupka, ima iscjeljujuća i magična svojstva te je bazirana na pigmentu koji je prirodan ili sintetički, a vezivan uz podlogu. U predškolskoj dobi djeteta, djeca bojom izražavaju emocije (Višnjević Jevtić, 2010).

Boje su percepcija koju ljudi doživljavaju kroz vidni sustav, formiraju se kada svjetlost udara u oči i stimulira receptore. Ipak, ljudi mogu imati različite asocijacije i preferencije prema bojama jer one imaju emocionalni utjecaj i simbolično značenje. Također, boje su važan aspekt okoline i imaju značajan utjecaj na iskustvo čovjeka, emocije i komunikaciju, one oblikuju svijet i imaju važnu ulogu u doživljaju okoline. Također, boje mogu imati različite konotacije i značenja u različitim kulturama i kontekstima.

4.1 Kromatska svojstva boja

Wilhem Ostwald dijeli boje, prema kromatskim svojstvima na šarene (kromatske) i nešarene (akromatske). Kromatske su boje one unutar sunčevog spektra, a akromatske su takozvane „neboje“ crna, bijela i siva. Ostwald poredao je u krug sto čistih boja. Upravo se kromatske boje nazivaju i čiste boje, jer ne sadrže ni bijelu ni crnu. Također,

one se unutar kruga dijele na osnovne, sekundarne i tercijalne boje. Osnovne, odnosno primarne boje jesu crvena, plava i žuta. Međusobnim miješanjem primarne boje daju sve ostale boje. Sekundarne boje su narančasta, zelena i ljubičasta, a nastaju miješanjem osnovnih boja u jednakom omjeru. Tercijarne čiste boje koje se nazivaju i boje trećeg reda nastaju miješanjem jedne osnovne i jedne sekundarne, neovisno o omjeru. Tako nastaju ljubičastoplava, crvenonarančasta i slične nijanse boja. Postoje i tercijarne neutralne boje koje nastaju miješanjem osnovne boje sa sekundarnom koja se nalazi njoj nasuprot u Ostwaldovu krugu. Do tercijarno neutralnih boja dolazi zbog nestajanja kolorističke čistoće; dvije komplementarne boje se neutraliziraju (Jakubin, 1989).

4.2 Tonska svojstva boja

Svim kromatskim bojama pripada još niz boja dodavanjem „neboja“, odnosno dodavanjem bijele ili crne, a upravo tako nastaju tonovi. Ton predstavlja neku količinu svjetlosti u pojedinoj boji, a dodavanjem bijele ili crne pojedina boja postaje svjetlija ili tamnija. Njemački fizičar Wilhem Ostwald tonove boja smjestio je u jednostraničan trokut čiji su vrhovi različiti (različitih boja), na samome vrhu se na vrhu nalazi jedna čista boja, a na druga dva bijela i crna. Tonovi nastali miješanjem nešarenih boja bijele i crne nazivaju se **akromatski tonovi**. Takvi su tonovi zapravo nijanse sive boje, a u trokutu smješteni su na stranici između bijele i crne. **Svijetli kromatski tonovi** u trokutu se nalaze između čiste kromatske i bijele boje, a nastaju miješanjem čiste boje s bijelom. Miješanjem čiste boje s crnom nastaju **zagasiti kromatski tonovi**, a nalaze se između čiste kromatske boje i crne. Postoje i **mutni kromatski tonovi** koji su u trokutu zauzeli samu sredinu, a nastaju miješanjem čiste boje sa sivom. Ovdje se također ubrajaju i **tercijarno čisti i neutralni tonovi**, koji nastaju miješanjem osnovnih i sekundarnih boja. Njih se opisuje kao tonove ili nijanse boja. Do **degradacije boje** dolazi kada se boji dodaje bijela ili crna i time joj se oduzima intenzivnost, ili pak miješanjem boje s vodom (Jakubin, 1989).

4.3. Kontrastna svojstva boja

Podjela boja prema kontrastnim svojstvima jest podjela na slične ili harmonične boje te različite ili kontrastne. Slične ili harmonične boje jesu one susjedne i slične u Ostwaldovu krugu, a različite ili kontrastne su u krugu jedna drugoj potpuno suprotne. Kontrastna svojstva boja dijele se prema određenoj sistematizaciji: kontrast boje prema

boji, kontrast svijetlo-tamno, kontrast toplo-hladno, komplementarni kontrast, simultani kontrast, kontrast kvalitete i kontrast kvantitete (Jakubin, 1989).

5. UPORABA BOJA U EMOCIONALNOM DOŽIVLJAJU PREDŠKOLSKOG DJETETA

5.1 Metodologija istraživanja

Istraživanje je kvalitativno jer se opisuje fenomen dječjeg likovnog izražavanja u slikarskom području. Istraživanje je provedeno u svibnju 2023. godine u Dječjem vrtiću Cvrčak u Malom Lošinj, a uzorak ispitanika bio je N = 32 raspoređenih u 2 odgojno-obrazovne skupine čija je dob od 5,5 do 7 godina. U odgojno-obrazovnoj skupini „Zvončići“ sudjelovalo je 12 djece, dok je u skupini „Notice“ sudjelovalo njih 20.

Metode istraživanja bile su sustavno promatranje i analiziranje dječjih likovnih uradaka. Instrumenti su predlošci na kojima su djeca likovno oblikovala zadane zadatke. Zbog zaštite prava djece, odnosno očuvanja njihove privatnosti, djecu se nije fotografiralo. Istraživanje je provedeno u prirodnom okruženju djece, odnosno dječjem vrtiću.

Postavila su se slijedeća istraživačka pitanja:

IP1 – Izražavaju li djeca predškolske dobi uporabom različitih boja različite emocije?

IP2 – Prikazuju li djeca predškolske dobi iste emocije različitim bojama?

Postavljene su i hipoteze na temelju istraživačkih pitanja.

H1 – Djeca predškolske dobi, uporabom različitih boja izražavaju različite emocije.

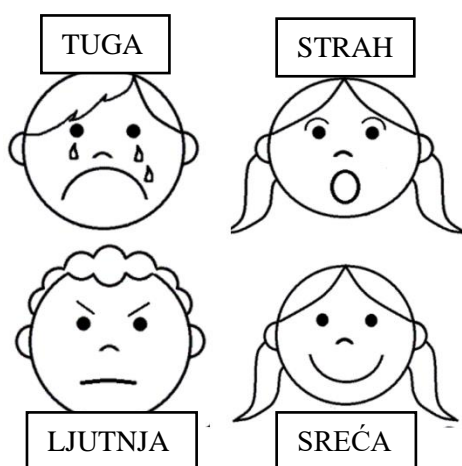
H2 – Djeca predškolske dobi iste emocije prikazuju različitim bojama.

5.2 Cilj

Cilj ovog istraživanja jest ispitati uporabu i utjecaj boja u odnosu na određene emocije djece predškolske dobi.

5.3 Opis istraživanja

Ovo istraživanje provodi se u dva dijela, u dvije skupine. U prvoj aktivnosti djeci će se ponuditi predložak (Slika 1.) kojim se prikazuje četiri emocije; tuga, strah, ljutnja i sreća. Također, ponudit će im se drvene bojice četiri boje; plava, žuta, crvena i zelena (Slika 2.). Aktivnosti se provode s ciljem istraživanja uporabe boja u odnosu na emocionalni doživljaj djeteta. Djeca će se poticati da vlastitim izborom boja povežu iste s emocijama na papiru. U drugoj aktivnosti, djeca će samostalno na bijelom papiru A4 formata naslikati emocije bojama po izboru.

Slika 1. Predložak s prikazom emocija

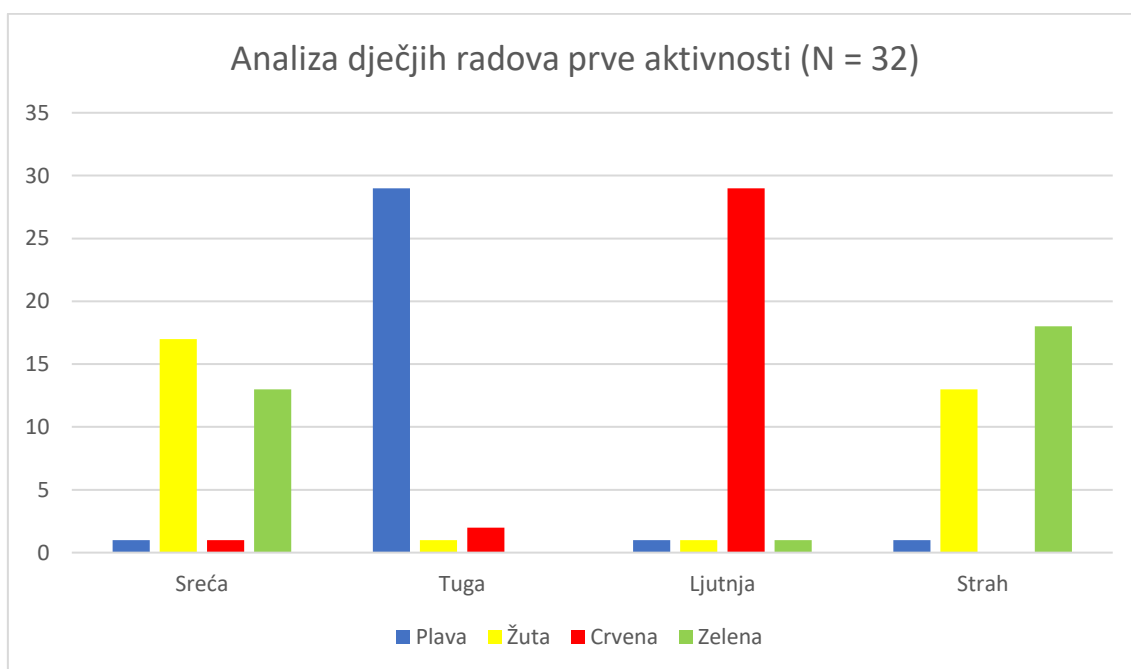

Slika 2. Drvene bojice

6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I NJIHOVA ANALIZA

6.1 Izražavanje različitih emocija uporabom boja

U prvoj aktivnosti, djeci su ponuđeni predlošci koji predstavljaju četiri emocije, odnosno tugu, ljutnju, sreću i strah (Slika 1.) te drvene bojice četiri boje, a to su crvena, zelena, plava i žuta (Slika 2.). Djeca su, potaknuta uputama da samostalno odabiru boju za svaku emociju na predlošku, krenula s aktivnošću likovnih uradaka.

Grafikon 1. Analiza dječjih radova prve aktivnosti (N = 32)

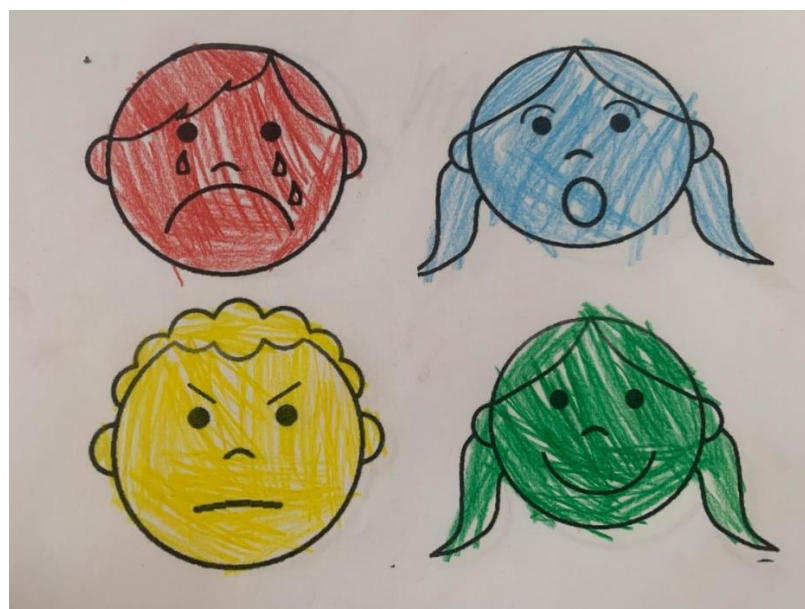
Emociju sreće dominantno je njih 17 od 32 povezalo s žutom, dok je njih 13 povezalo sa zelenom, a jedno dijete s crvenom i jedno dijete s plavom bojom. Tugu je čak 29 djece povezalo s plavom bojom, dok je dvoje djece povezalo s crvenom i jedno sa žutom. Crvenu boju je njih 29 povezalo s ljutnjom, jedno dijete s plavom, jedno s zelenom i jedno sa žutom. Emociju straha 18 je djece povezalo sa zelenom, 13 sa žutom i jedno s plavom.

Ipak postoje, kao što je vidljivo u grafikonu 1, za emocije tugu i ljutnju dominantna boja s obzirom na brojnost djece koja su se opredijelila. Većina djece ljutnju doživljava crvenom bojom, a plavom tugu, dok su odnosi dvaju dominantnih boja žute i zelene u inverznom odnosu u prikazu emocija sreće i straha. Sreća je većinski prikazana

žutom, a manjiski zelenom, dok je strah prikazan manjiski žutom bojom, a većinski zelenom.

Slika 3. Primjer dječjeg likovnog rada (N.N. 6 godina)

Slika 4. Primjer dječjeg likovnog rada (Z.P. 6,5 godina)

Slika 5. Primjer dječjeg likovnog rada (S.C. 6 godina)

Slika 6. Primjer dječjeg likovnog rada (M.N. 6,6 godina)

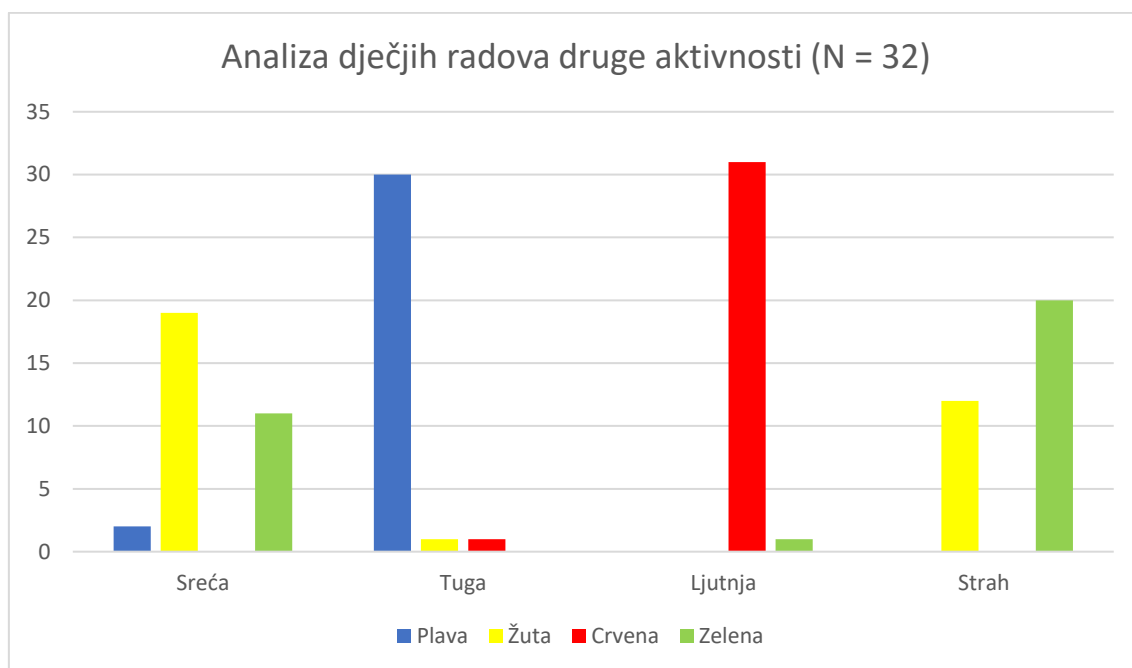
Ne postoje dva likovna uradka koja su bila ista. Iz navedenih primjera oblik likovnog izražavanja bojom na likovnim predlošcima uopćeno je da je svako dijete prikazalo različite emocije uporabom boja. Djeca različite emocije izražavaju koloristički

različitim odabirom boja. Odnosno, različite boje koriste djeci za prikaz različitih emocija. Samim time, ovo znači da svaka emocija može biti prikazana crveno, zeleno, žuto ili plavo.

Na temelju svega navedenog zaključuje se da je hipoteza 1 „Djeca predškolske dobi, uporabom različitih boja izražavaju različite emocije.“ potvrđena.

6.2 Prikazivanje istih emocija bojama

U prvoj aktivnosti, djeci su ponuđeni bijeli papiri A4 formata te drvene bojice četiri boje, a to su crvena, zelena, plava i žuta (Slika 2.). Djeca su, potaknuta uputama da samostalno nacrtaju iste emocije uz samostalan odabir boja, krenula s aktivnošću likovnih uradaka.

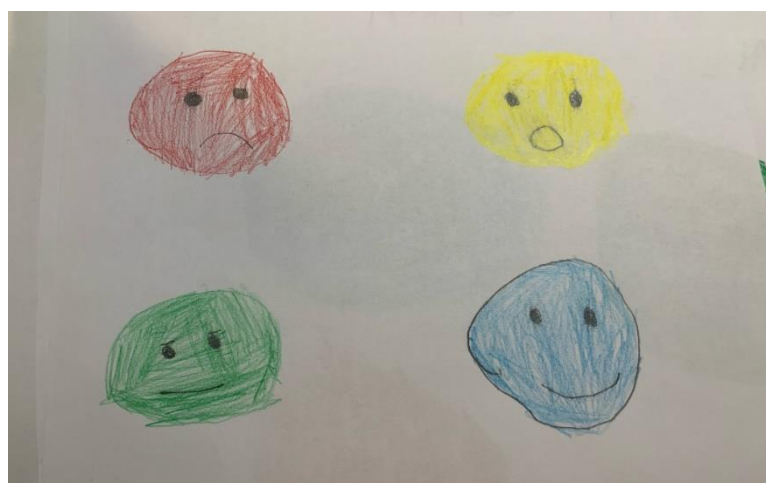
Grafikon 2. Analiza dječjih radova druge aktivnosti (N = 32)

U drugoj aktivnosti, 30 od 32 djece tugu je crtanjem i bojanjem povezalo s plavom bojom, jedno je dijete povezalo sa žutom te je jedno dijete povezalo s crvenom. Tugu crtanjem i bojanjem nitko nije povezao sa zelenom bojom. Sreću je 19 djece povezalo sa žutom, njih 11 sa zelenom i dvoje sa plavom bojom. Emociju sreće nitko nije povezao s crvenom bojom. Emociju straha 20 djece je povezalo sa zelenom i 12 djece sa žutom, dok strah nitko nije povezao s plavom ili crvenom. Ljutnju je samo jedno dijete povezalo sa

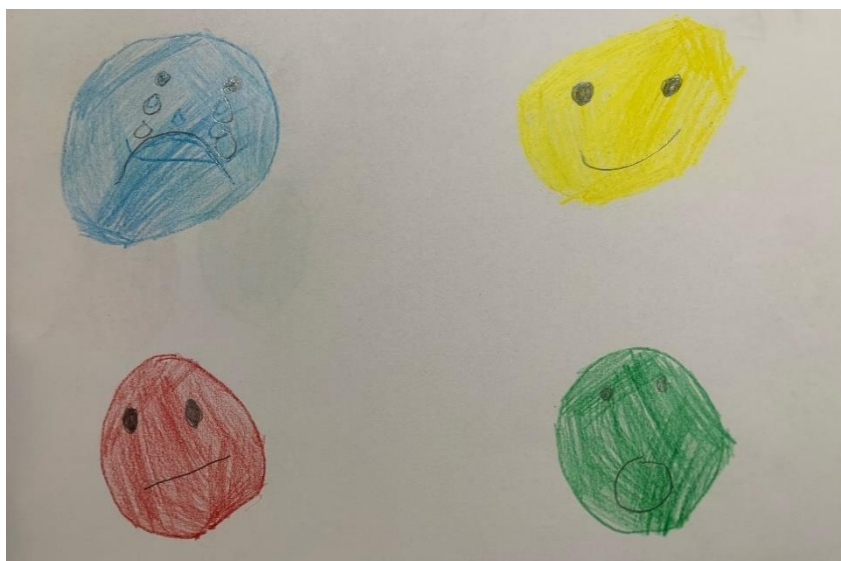
zelenom, dok je ostalo 31 dijete ljutnju povezalo s crvenom. Kao što se može zaključiti iz grafikona 2, za emocije tugu i ljutnju ponovo je dominantna boja s obzirom na brojnost djece. Većina djece tugu prikazuje plavom bojom, a crvenom ljutnju, dok su odnosi dominantnih boja žute i zelene ponovo u inverznom odnosu u prikazu emocije sreće i straha. Strah je većinski prikazan zelenom bojom, a manjinski žutom. Sreća je manjinski prikazana zelenom bojom, a većinski žutom.

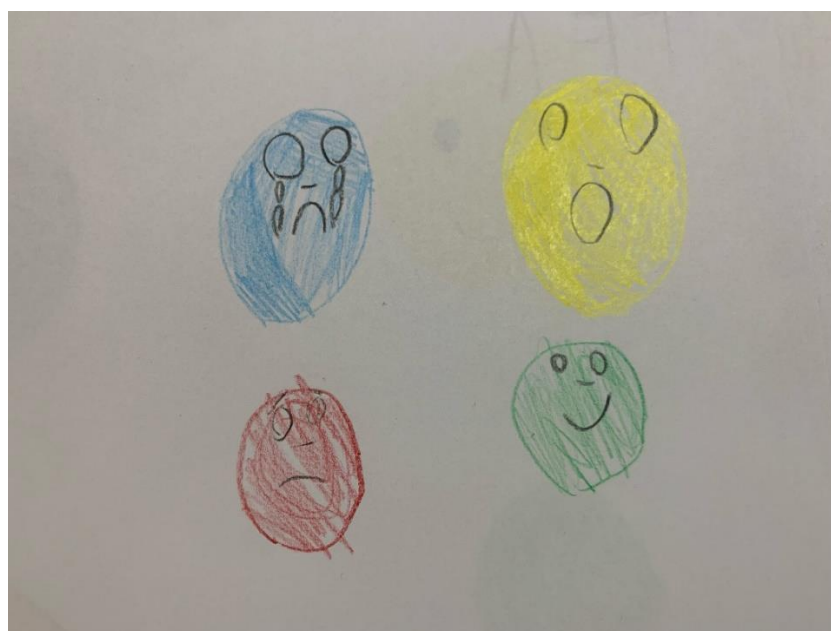
Slika 7. Dječji radovi iz druge aktivnosti (R.P. 6 godina)

Slika 8. Dječji radovi iz druge aktivnosti (P.O. 7 godina)

Slika 9. Dječji radovi iz druge aktivnosti (M.N. 6,6 godina)

Slika 10. Dječji radovi iz druge aktivnosti (T.I. 6,8 godina)

Ne postoje likovni uradci koji su bili isti. Iz navedenih primjera oblikom likovnog prikazivanja bojom na papiru uopćeno je da je svako dijete istu emociju prikazalo različitim bojama. Analizom dječjih radova može se zaključiti kako je druga hipoteza potvrđena. Djeca iste emocije prikazuju koloristički različitim odabirom boja. Može se zaključiti kako iste emocije mogu biti prikazane različitim bojama.

Nakon što je prva hipoteza potvrđena, za drugu bi se moglo zaključiti da je također potvrđena. Iako djeca prikazuju iste emocije različitim bojama, moglo se primijetiti da postoji dominantna uporaba pojedinih boja i povezivanja s emocijama. Primjerice, u obje aktivnosti je emociju ljutnje velika većina djece povezala s crvenom bojom. Iako u obje aktivnosti postoje dokazi različitih emocionalnih doživljaja, može se zaključiti da postoje i jednaki doživljaji uporabe boja u odnosu na emocije djece, odnosno oni dominantniji.

Na temelju svega navedenog, zaključuje se da je i hipoteza 2 „Djeca predškolske dobi iste emocije prikazuju različitim bojama.“ potvrđena.

7. ZAKLJUČAK ISTRAŽIVANJA

Djeca su najčešće povezivala sreću sa žutom bojom, tugu s plavom bojom, ljutnju s crvenom bojom i strah sa zelenom bojom. Ovim rezultatima sugerira se da postoji neka vrsta naklonosti za odabir određenih boja i odgovarajućih emocija kod djece predškolske dobi. Pojavili su se i inverzni odnosi boja, poput zelene i žute koje su se povezale sa srećom i strahom. Glede tuge i ljutnje, pojavile su se dominantne boje u obje aktivnosti. Unatoč tome, važno je napomenuti da svaka emocija može biti izražena s različitim bojama, no u okviru ovih aktivnosti jedna boja je prevladavala za svaku emociju.

Zaključkom istraživanja potvrđuje se da djeca predškolske dobi, izražavanjem različitih emocija koriste različite boje te da djeca iste emocije prikazuju različitim bojama. Ovo istraživanje provedeno je dvjema aktivnostima kojima su ispitane postavljene hipoteze i istraživačka pitanja. Rezultatima prve i druge aktivnosti pokazuje se konzistentnost u načinu na koji djeca povezuju određene boje s određenim emocijama.

Ovim rezultatima ukazuje se na mogućnost da postoji univerzalna percepcija boja i njihova povezanost s određenim emocijama u ranom razvoju djece. Razumijevanje ove veze može biti korisno u obrazovnim i terapijskim svrhama kako bi se djeci pomoglo u izražavanju i razumijevanju vlastitih emocija. Daljnjim istraživanjima mogu se još više obogatiti postojeće spoznaje o vezi boja i emocija, uključujući istraživanje utjecaja na odabir boja i emocija kod djece predškolske dobi.

8. ZAKLJUČAK

Zaključkom ovog završnog rada dobivene su značajne spoznaje o povezanosti dječjih emocija i uporabe boja. Teorijom dječjih emocija sugerira se da djeca razvijaju sposobnost prepoznavanja i izražavanja tijekom ranog razvoja emocija. Osim toga, dječjim likovnim stvaralaštvom djeci se omogućuje slobodan način izražavanja i komuniciranja svojih unutarnjih osjećaja. Uporaba boja ima posebnu važnost u ovom kontekstu jer boje imaju svoje simboličko i emocionalno značenje. U istraživanju provedenom među djecom predškolske dobi koja su koristila boje kako bi izrazila određene emocije, potvrđene su dvije hipoteze. Prva hipoteza, kojom se tvrdi da djeca predškolske dobi upotrebom različitih boja izražavaju različite emocije, potvrđena je rezultatima prve aktivnosti u istraživanju. Djeca su izražavala različite emocije s različitim bojama. Druga hipoteza, kojom se tvrdi da djeca predškolske dobi iste emocije prikazuju različitim bojama, također je potvrđena u istraživanju. Iako su djeca imala tendenciju koristiti određene boje za određene emocije, nije postojala apsolutna konzistentnost u izboru boje za istu emociju. Djeca su različite emocije prikazivala različitim bojama. Javile su se dominantne boje koje djeca povezuju s emocijama, žuta boja se povezivala sa srećom, plava boja s tugom, crvena boja s ljutnjom i zelena boja sa strahom. U konačnici se ne može generalizirati striktnost povezanosti iste boje s istom emocijom jer nisu sva ispitana djeca koristila istu boju za istu emociju. U ovom kontekstu, važno je napomenuti da svaka emocija može biti izražena različitim bojama, a izbor boje može varirati ovisno o pojedincu, kontekstu i osobnim preferencijama.

Ovim rezultatima istraživanja dan je doprinos u području dječjeg likovnog izražavanja bojama i njihovog emocija u razdoblju predškolske dobi. Uvažavanje dječjih emocija i poticanje njihova izražavanja likovnim stvaralaštvom, posebno upotrebom boja, može imati pozitivan utjecaj na emocionalni razvoj djeteta, samopoštovanje i komunikaciju, kao i dječji razvoj općenito.

9. LITERATURA

1. Bilić, V., Balić Šimrak, A. i Kiseljak, V. (2012). Nevizualni poticaji za dječje likovno izražavanje i razvoj emocionalne pismenosti. *Dijete, vrtić, obitelj*, 18 (68), 2-5. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/123991>
2. Brajša-Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj, emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada Slap
3. BRAJŠA-ŽGANEC, A. i SLUNJSKI, E. (2007). SOCIOEMOCIONALNI RAZVOJ U PREDŠKOLSKOJ DOBI: POVEZANOST RAZUMIJEVANJA EMOCIJA I PROSOCIJALNOGA PONAŠANJA. *Društvena istraživanja*, 16 (3 (89)), 477-496. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/19080>
4. Glancer, T. (2006). Svijet dječjih emocija. *Dijete, vrtić, obitelj*, 12 (45), 20-22. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/177728>
5. Greenspan, S. (2005). Razvoj zdravog uma: iskustva koja potiču razvoj inteligencije i zdravih emocija u djece. *Dijete, vrtić, obitelj*, 11 (40), 28-32. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/178152>
6. GRGURIĆ, N. , JAKUBIN M. (1996). *Vizualno-likovni odgoj i obrazovanje: metodički priručnik*. Zagreb: Educa.
7. Ivanušić, P. (2020). POTICANJE POZITIVNIH EMOCIJA "PRIMJER DOBRE PRAKSE". *Varaždinski učitelj*, 3 (4), 189-195. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/241891>
8. JAKUBIN, M. (1989). *Osnove likovnoga jezika i likovne tehnike: priručnik za likovnu kulturu*. Institut za pedagoška istraživanja Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
9. Mahović, M., Ravlić, V. i Jukić-Lušić, I. (2006). Emocionalno opismenjavanje i osnaživanje socio-emocionalnog zdravlja djece. *Dijete, vrtić, obitelj*, 12 (45), 17-20. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/177727>
10. Rezić, L. (2006). Emocionalni razvoj djeteta - Kako pomoći djetetu da se snađe s onim što se događa u njemu i oko njega?. *Dijete, vrtić, obitelj*, 12 (45), 7-9. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/177722>

11. Višnjić Jevtić, A., Vekić-Kljaić, V., Gudek, N., Heker, S., Seksan, A., Štulić, S., ... Tomljanović, E. (2010). Slikarske tehnike. Dijete, vrtić, obitelj, 16-17 (62-63), 14-23. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/124739>